

Hoe ver vallen appels (meestal) van de boom?

De cartoon laat zien dat ze redelijk in de buurt van de boom blijven, maar dat er ook manieren zijn om er iets verder van af te komen. Wat bedoel ik hiermee? We moeten de invloed van erfelijkheid niet onderschatten. Zo hebben ouders met dyslexie een behoorlijke kans op kinderen met dyslexie (1 ouder dyslexie → kind 50% kans). Dat betekent dat we bij kinderen van ouders met (een vermoeden van) dyslexie extra alert moeten zijn en niet moeten wachten met het geven van extra ondersteuning. Maar: als we naar de volgende dia kijken (model Pennington), dan zien we het volgende:

- Links in het model zien we ‘aanleg’ in interactie (‘maal’) met de omgeving (ouders, andere gezinsleden, leeftijdgenoten, leerkracht, methode/didactiek). De omgeving heeft een behoorlijke invloed op de aanleg. Een gunstige omgeving kan er voor zorgen dat de aanleg voor een probleem zich maar in beperkte mate manifesteert, maar een ongunstige omgeving kan het juist verergeren. Die omgeving veroorzaakt geen dyslexie, maar vergroot de kans op het optreden ervan.
- De rest van het model komt nog aan bod (of is dat al geweest!).

Kortom, aanleg is belangrijk, maar de omgeving is minstens zo belangrijk. Voor een deel van de leerlingen betekent preventie: ga uit van een kans van 50% of meer op dyslexie en hou daar bijvoorbeeld al vanaf groep 2 rekening mee. Maar: waarom zou je voor andere kinderen langer wachten

Kijk naar je eige!

Dit is de meest goedkope manier om de kwaliteit van onderwijs, hulpverlening en zorg te verbeteren: Wat zou je zelf willen?

Wat zou je zelf willen als je hulp nodig hebt?

Als je verdrietig bent?

Als je overdag niet in staat bent om aan de verwachtingen van anderen te voldoen?

Als het je keer op keer niet lukt om je iets eigen te maken, terwijl anderen dat spelenderwijs lijken te doen?

Als je als ouder zorgen hebt om jouw eigen kind?

Als iets niet duidelijk is?

Als je ... et cetera.

Stel jezelf voortdurend deze vraag. HET KOST NIETS! En het is ook nog eens bijbels in orde (tweede gebod).

Wat zich ontwikkelt, is er niet opeens!

De meeste dingen gebeuren niet plotseling. Zeker niet in de ontwikkeling van kinderen. Voor deze uitspraak is een theoretisch model erg handig. In het hier gekozen model zien we rechts het gedrag (of een probleem) staan. Ons gedrag (ook probleemgedrag of een ontwikkelingsprobleem zoals dyslexie) heeft altijd te maken met wat we denken en voelen (cognities en emoties), weergegeven in het tweede vakje van rechts. Maar alles wat we denken en voelen, kunnen we alleen maar dankzij onze hersenen. In onze hersenen zijn bepaalde delen gespecialiseerd in bepaalde functies en die kunnen dat dankzij een ingewikkelde chemische huishouding. Wat onze hersenen allemaal kunnen (of niet kunnen) is te danken aan zowel onze aanleg, als aan de invloed van onze omgeving. De pijlen in het model geven aan dat het steeds om cyclische processen gaat, die nooit stoppen en in de hele ontwikkeling een rol spelen. Er is dus nooit opeens 'gedrag' en er is ook nooit opeens een probleem. Achteraf zeggen we dan ook vaak dat we het hadden kunnen zien aankomen. Maar waarom letten we dan niet beter op? Het moet mogelijk zijn om signalen vroegtijdig te zien, serieus te nemen en er iets aan te doen. Soms doe je dan teveel. Nou en? Dus hou in de gaten: dyslexie (dyscalculie, ADHD, PDD-NOS etc.) is een ontwikkelingsstoornis, die er niet pas is vanaf drie keer een E-score of pas na een periode van gegeven hulp. Het is er al, maar je moet het willen zien.

Kruidenier is een ander vak.

Kruideniers en hun klanten kunnen niet zonder vastigheid van de regel dat een 'ons' ook echt een 'ons' weegt. Die vastigheid is in de leerontwikkeling van kinderen een schijnvastigheid. Ontwikkelingsproblemen hebben geen vaste grenzen. En je kunt ook niet zeggen dat een leesprobleem ernstig is wanneer je minder leest dan bijvoorbeeld 40 woorden. Toets- en testgegevens zijn niet onbelangrijk, maar je eigen expertise en ervaring zijn zeker zo belangrijk, net als de gegevens over de context waarin problemen zich voordoen en de manier waarop compensaties mogelijk zijn. Een licht probleem zonder compensaties kan lastiger zijn dan een ernstig probleem met compensaties. Oftewel: pas op voor schijnzekerheid en verlies het totaal niet uit het oog. Durf het aan om geen kruidenier te zijn (behalve als je een kruidenier bent).

Had me dat eerder verteld!

In het verleden heb ik met verschillende collega's onderzoek gedaan naar volwassenen met leerstoornissen. De uitspraak 'Hadden ze het me maar eerder verteld' (of een variant daarop) vat de resultaten van heel veel interviews goed samen. Het heeft geen enkele zin om aan een kind niet te vertellen dat iets lastig is of te verzwijgen dat de moeilijkheden die het ondervindt bekend zijn als dyslexie. Maar je moet daarna samen natuurlijk wel flink aan de slag.

Volwassenen waaraan vroeger helder was uitgelegd wat er aan de hand was, ontwikkelden minder emotionele problemen (bv. faalangst) dan volwassenen waaraan niets werd uitgelegd, maar die zelf wel wisten dat er 'iets' was. Volwassenen die vroegtijdig waren gediagnosticeerd, die in het onderwijs waren opgevangen en niet in hun schoolloopbaan waren tegengehouden, waren heel opvallend succesvoller in hun loopbaan dan volwassenen die niet waren opgevangen en die waren tegengehouden. Ze verdienden zelfs veel meer!

Dus: wees niet bang om kinderen duidelijkheid te geven, maar koppel dat aan een positieve aanpak en aan het garanderen van kansen.

Niet alleen DWDD, maar ook de DCDD
(DCDD = Diagnostische Cyclus Draait Door)

Diagnostiek is niet identiek aan het stellen van de diagnose 'Jij hebt dit'. Diagnostiek is een proces waar we de hele dag mee bezig zijn: wat zie/hoor ik, is het lastig, waar komt het door, kan ik er iets aan doen, verandert het Et cetera. Soms is het nodig om het probleem een naam te geven, maar niet altijd. Soms moet je eerst de oorzaak weten, maar niet altijd. Een leerkracht is evenzeer met diagnostiek bezig als een ouder van een kind of een externe diagnosticus. En het mooiste van alles is als ze allemaal met elkaar willen overleggen over wat ze zien/horen et cetera, als ze naar elkaar willen luisteren en elkaars informatie serieus nemen. Zonder overleg met elkaar is de diagnostiek niet compleet en is de kans op fouten groot.

7

Hoe bepaal je het ideale gewicht van een rugzak?

Deze vraag (eerst vragen of iemand het antwoord weet) is gebaseerd op een van de klassieke uitgangspunten van de Russische leerpsychologie: Je kunt iets pas leren kennen door er veranderend op in te werken! Dus: Wil je weten hoe hard een muur is: probeer het! Wil je weten hoe moeilijk een probleem is: probeer het op te lossen! Wil je weten of de rugzak te zwaar is: loop er een stukje mee! Wil je weten of een leerprobleem ernstig is: ga samen aan de slag, probeer iets nieuws aan te leren en ervaar het! Dus niet: neem een test af en doe dan alsof je het zeker weet! Het samen aan de slag gaan, iets nieuws proberen aan te leren en uit te zoeken welke instructie, welke middelen et cetera het beste werken, vereisen dat je beschikt over kennis over leren en instructie. Wat is leren eigenlijk? En welke instructiemogelijkheden ken je?

8

Wat is de oorzaak van autopech?

Wat is het antwoord op deze vraag?

Het is een onzinnige vraag, dus is er ook geen zinnig antwoord te geven! Er zijn teveel mogelijkheden. Zo is het ook met ontwikkelingsproblemen. Een relatief eenvoudig model van het ontstaan van ontwikkelingsproblemen laat dat zien (zie model). Er zijn allerlei invloeden en mogelijke combinaties: aanleg, omgeving, hersenen (gespecialiseerde gebieden, functies, chemie), cognitieve processen, affectieve processen, Het betekent, dat je niet kunt zeggen: de oorzaak van dyslexie is altijd Dat is namelijk niet zo. Er zijn kinderen met dyslexie die goed zijn in fonologische processen, of goed in het korte termijngeheugen, in het werkgeheugen, et cetera. Er is dus altijd een individuele analyse nodig, waarin alle betrokkenen nagaan wat in dit individuele geval wel of niet waarschijnlijk is en wat aanknopingspunten biedt voor een aanpak. Want: als er geen vaste oorzaken zijn, zijn er ook niet altijd vaste aanpakken!

Geef mij maar een mengpaneel!

Leren is niet een proces dat in een rechte lijn van A naar B verloopt. Je kunt dat proces ook niet sturen via een standaardaanpak die voor iedereen dezelfde is, zeker niet wanneer het leren niet lukt. Daarvoor hebben we een andere visie op instructie nodig, zoals is uit te leggen aan de hand van de metafoor van het mengpaneel: zoek telkens de juiste balans tussen de verschillende te beïnvloeden instructieprincipes (welke fase van het leerproces, welke stimuli, welke responsen, welke feed back, et cetera).

'Alleen op de wereld' is een boek.

Ik heb de laatste 12 jaar met collega's vooral onderzoek gedaan bij mensen met zeer ernstige beperkingen, zoals mensen met aangeboren doof-blindheid en een verstandelijke beperking. Dat is onderzoek op de vierkante millimeter. Bijzonder daarbij is, dat de directe naasten van deze personen (bv. de ouders) fantastische diagnostici zijn. Zij herkennen elk gedragssignaal, weten precies wat de bedoeling van bepaald gedrag is, weten wat de beste manier is om met iemand te communiceren en waar de grenzen liggen. Waarom zou dat voor andere ouders niet gelden? Uit mijn eigen ervaring met ouders (van bv. kinderen met dyslexie) weet ik dat dit ook voor hen geldt, al maken we daar weinig gebruik van. De les die ik daaruit heb geleerd, is dat je er als betrokkene (leerkracht, IB-er, orthopedagoog/psycholoog) niet alleen voor staat, als je maar in staat bent om anderen serieus te nemen en open staat voor hun mening en expertise. En het mooie is, dat je werk er intensiever en boeiender van wordt. Van anderen valt heel veel te leren, zolang je er niet vanuit gaat dat je het beter weet. Openheid en gelijkwaardigheid zijn sleutelwoorden.